

Tandvården

Patienter med kognitiv svikt

2023.09.07

Ulrika Edström
Informationsläkare/ Geriatriker
Region Västernorrland
ulrika.edstrom@rvn.se

 Region
Västernorrland

www.rvn.se

1

 Region
Västernorrland

www.rvn.se

2

60 minuter...

- Gerontologi/ Geriatrik
- **Bemötande- hjärnsvikt**
- Dialog/ frågor

Inuti varje äldre dam finns
en ung kvinna som undrar...
Vad sjutton händer...?

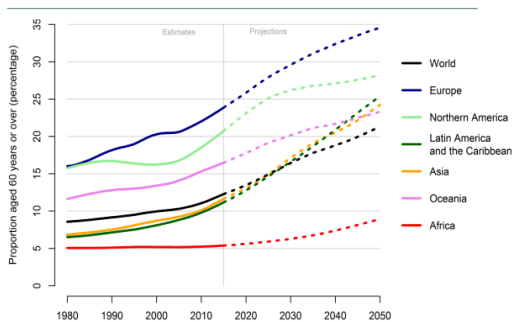
Region
Västernorrland

www.rvn.se

3

Världens befolkning 60+

Figure 4.
Percentage of population aged 60 years or over by region, from 1980 to 2050

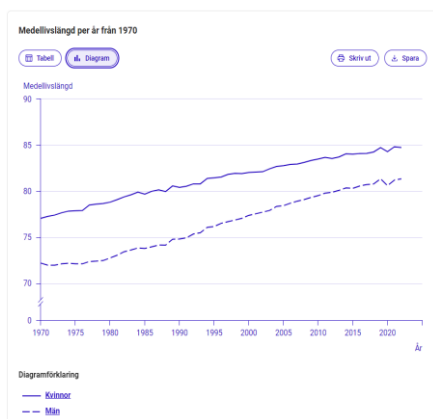
Data source: United Nations (2017), World Population Prospects: the 2017 Revision.

Region
Västernorrland

www.rvn.se

4

Sveriges befolkning 80+

- Medellivslängd män drygt 81 år, kvinnor nästan 85 år
- Bild SCB

Region
Västernorrland

www.rvn.se

5

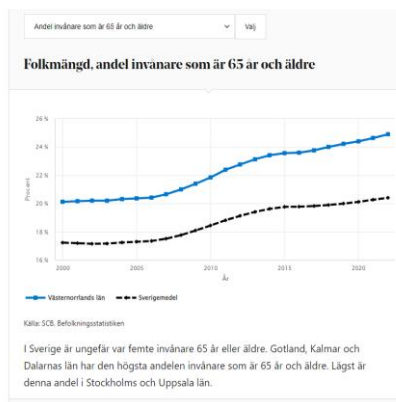

Ålder..

I Västernorrland är **25 %** av
innevånarna äldre än 65 år

>80 år öka med 55% till 2030...

90+ mer än fördubblas .....

Region
Västernorrland

www.rvn.se

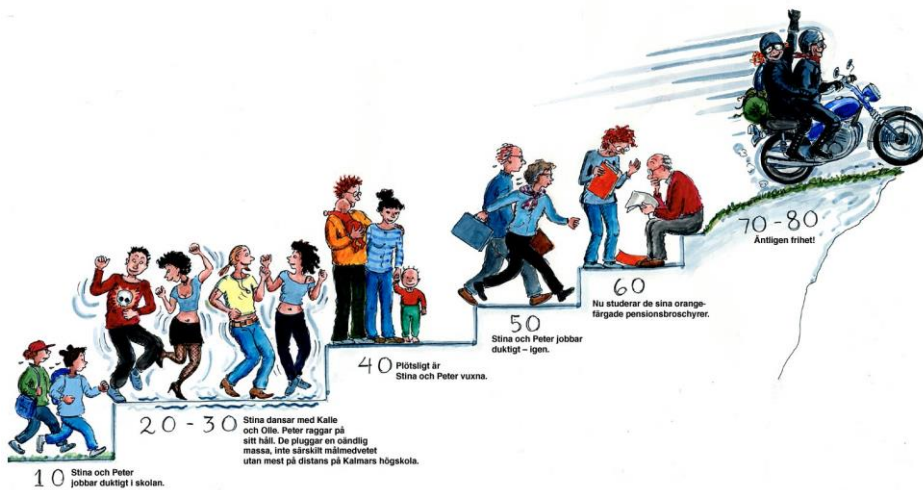
6

Region Västernorrland

www.rvn.se

7

Region Västernorrland

www.rvn.se

8

Varför är ålder viktig?

Gerontologi & Geriatrik

Gerontologi

Läran om det friska åldrandet

Geront = gammal man (grekiska)

Sedan 1903 tvärvetenskaplig forskning

Normalt, linjär försämring redan 30 åå,

Reservkapacitet minskar

Geriatrik

Läran om åldrandets sjukdomar

Medicinska aspekter på åldrandet

1909 Ignatz Nascher geriatrik som begrepp

Sjuk eller bara gammal?

Sjuk...

Selektivt, - olika organ- olika individer
 Både yttre & inre faktorer
 Kan vara självläkande/ behandlingsbart
 Ofta skadligt men går att påverka

...Bara gammal

Långsam process
 Kommer inifrån
 Universell – drabbar alla
 Irreversibel – går ej att påverka (med dagens kunskap)..
 Minskar funktionsförmågan & leder slutligen till döden

11

Sjukvårdens utmaning...

Allt fler äldre lever länge
 med komplexa sjukdomstillstånd

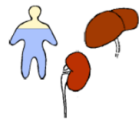
12

Sammanfattningsvis

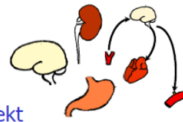
Äldre och läkemedel

Kroppsliga förändringar

Farmakokinetik

Farmakodynamik

Förstärkt effekt
Förlängd effekt
Större variabilitet

Region
Västernorrland

www.rvn.se

13

Bemötande

Hjärnsvikt/ Kognitivsvikt/ Demens

Region
Västernorrland

www.rvn.se

14

Demens

- 130.000- 140.000 med diagnosticerad demens i Sverige och förväntas bli fler..
- De flesta bor hemma
- Hemtjänst/ anhörig/ helt själva?
- Har insikt om problemet/ sjukdomen men- vill ej berätta
- Har inte insikt- ej diagnosticerad, kan märkas som avvikande beteende (svårt passa tider bokas/ombokas/ kommer oanmäld etc)

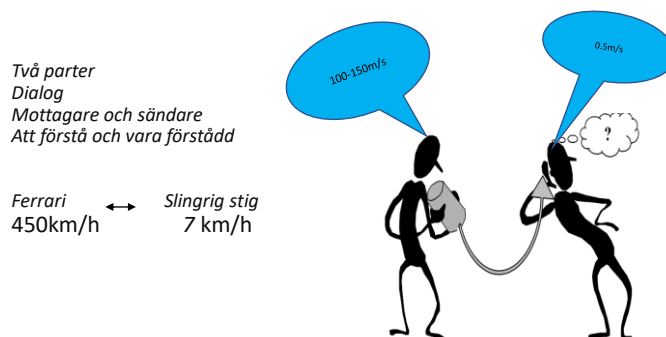
15

Hur påverkar kognitiva sjukdomar munhälsan?

- Oral motorik försämras – koordination av muskler, tunga, kind, läppar
- Känsligheten i munhålan kan försämras så man inte känner om det inte är rent
- **Apraxi** – tappar praktisk förmåga, förmåga att borsta effektivt och rent
- **Agnosi** – känner inte igen tandborste och vet inte hur tandkrämen ska appliceras
- **Störd orienteringsförmåga** – hur ska tandborsten hållas, var ska den vara i munnen el i håret?
- **Minnesstörning** – minns inte om man borstat tänderna vilket kan medföra att det inte görs allt upprepas flertal gånger (nöter ned tänder och tandkött)

16

17

Kontakt med vården- bemötande (1.6)

Kallelse till besök

- Tydlig kallelse- undvik sms- , ej text parfym etc, datum & tid fetmarkerad-ring och påminn 1-2 timmar före så man hinner dit, be att de skriver ner och upprepar meddelandet. Finns hemtjänst? vänner/ anhöriga? ok från patient att involvera dem?
- Sätt av tillräckligt med tid (får saker faktiskt gjorda)
- Bli inte irriterad (visa ej irritation) tex dyker upp vid fel tidpunkt, uteblir, tappar bort saker- good face, man vinner inga krig

18

Kontakt med vården- bemötande (2.6)

I väntrummet

- Skapa trygghet – lugn miljö
- Ej vänta för länge- kommer alltför tidigt, bok?, kaffe?
- Få en känsla att man är på rätt plats
- Hämta i väntrum
- Prata inte "på väg" in/ (ut)- undvik "small talk"

Kontakt med vården- bemötande (3.6)

I behandlingssituation

- Prata enkelt men ej barnsligt
- Svårt med valsituationer- undvik frågor styra "vill du sitta här?—varsågod å sitt!"
- Under behandlingen brodera inte ut informationen
- Dämpa oro i situationen...."Sjungande, nynnande, trallande läkaren"?
...obs individuellt såklart!
- Fäll inte ned stol/ brits för långt (direkt)
- Hur locka svårt sjuke ned i tandläkarstolen?- good face, tonfall visa, härma

Kontakt med vården- bemötande (4.6)

Efter behandling

- Patienten ställer inga frågor om de inte förstått
- Ge skriftlig information som kan läsas av andra

Kontakt med vården- bemötande (5.6)

Planering

- Gör bedömning innan patienten blir alltför sjuk
- Välj vårdambitionsnivå, bevara istället för förbättra?
- När avslutar man/ avstår insatser? Aldrig behandling med tvång/ våld- enligt lag förbjudet. Fungerar ej med lock & pock- stora problem, etisk balans- dra bort tand.
- ..Försökt allt? , anhöriga med under behandlingen? Oxascand före?
- Lägg lagom ambition (tidigare mål att förbättra kan bli bevara)

Kontakt med vården- bemötande (6.6)

Allmänt

- Om fråga patienter- ställ känslorelaterade frågor, exempel: **Har du ätit?** (har patienten glömt) **Är du hungrig?** (kan patienten känna)
- Kan inte alltid sätta ord på besvär/ smärta- tänder/ munstatus
- Oro, aggressivitet kan tex vara symtom på **tandvärk/ värk**
- Påminnelse tandborstning beroende på hur långt gången sjukdomen är, inspelade hjälpande meningar på telefon, hjälpmedel AT, långt gången sjukdom hjälp av annan person
- Inflammation/ tandlossning--- Hjärt/kärl hälsa—demens??
- Forskning Hugo Lövheim NUS

”Nyhet”! Morfin 5 mg

Morfin Alternova – delbar tablett
tablett 5 mg på 10, 30 och 100 tabletter tillgängliga

Används paracetamol regelbundet
undvik doser över 1g x 3

Miljö på mottagningen

- Ljus- och färgsättning visa kontrasterna ex dörrhandtag färgade på dörrar som ex toalett
- Använd "ledtrådar" som ex färgad toalettsits och/eller färgad vägg bakom stolen

- Undvik "fallgropar" i form av mörka ytor
- Miljön ska vara trygg och tydlig

Sammanfattningsvis med patienten i centrum

- 1. **Good face**
- 2. **Ögonkontakt**
- 3. **Här och nu** (tydlig info- kort)
- 4. **Fäll inte** ned stolen för långt
- 5. **Visa** tex häрма vid gapa men höj inte rösten- ta god tid..
- 6. **Ej info** under arbete
- 7. **Skriftlig** info hem

Läkemedel till äldre-hur?

- Diagnostisera och värdera patientens symptom
  - Finns **sjukdomsbild** som är behandlingsbar? Relevant för patientens tillstånd / livskvalitet? Orsakad av andra läkemedel?
  - Finns **annat** vi kan göra för att förbättra patientens situation? Omvårdnad? Fysisk aktivitet? Aktivering?
  - Finns **evidens** för aktuell läkemedelsbehandling till äldre patienter?

27

Läkemedel till äldre

- Välj läkemedel noga
Så gynnsam biverkningsprofil som möjligt
Hänsyn till fr f a njurfunktion
Observans interaktion och risk för konfusion
- "Start low, go slow"
- Sätt upp mål för behandlingen och planera utvärdering (!)

28

Läkemedelsbehandling av de mest sköra och sjuka äldre- vad är bäst?

[aldrehaftet-fickformat-2022-2023.pdf \(rvn.se\)](#)

[Läkemedel Gävleborg | Bakgrund \(infosynk.se\)](#)

lagom
Not too little, not too much.
Just right.

 Region
Västernorrland

www.rvn.se

29

Frågor?

 Region
Västernorrland

www.rvn.se

30